

MU SANOFFTÓL—TOSEFFIG

A BOLGÁR ÁLLAM alkotmánya eredeti szövegezése szerint kétségtelenül egyike volt a legdemokratikusabbaknak, amelyhez hasonló Európa-szerre kevés akadt. A nép fenségének és a nép jogainak elve itt a legtágabb értelmezésben érvényesült, annál is inkább, mert a bolgár nép alapvető tulajdonságai közé tartozik a szenvedélyes érdeklődés a belpolitika iránt. Ez a szenvedéllyel párosult érdeklődés azonban természetszerűleg maga után vonta a káros következményt, hogy az egész politikai élet elkese-redett küzdelmeknek és intrikáknak vált porondjává.

Miután a pártok alakulását, fúzióját és különféle töredékekre oszlását semmiféle írott paragrafus nem szabályozta, hovatovább olyan zűrzavar uralkodott a parlamentben, hogy az itteni helyzet alapos ismerőjének kellett annak lennie, aki el tudott igazodni a sokszor azonos nevű és szóról-szóra azonos érdekeket képviselő, de egymással kérlelhetetlenül hadakozó pártok tömkelegében.

Az állandó koalíciókra és megalkuvásokra kényszerített kormányok nem tudtak eredményesen dolgozni, minden erejüket és idejüket úgyszólván teljesen lekötötte a küzdelem a létért, csakugyan szinte egyik napról a másikra. Az ellenzék pedig, amely olykor a kormánnyal majdnem azonos programm jegyében vette fel a harcot, minden eszközt megengedettnek tartott a választók bizalmának megnyerésére.

Így kábult bele valami nagyhangú, hordórol ágáló korteskedésbe a politikai élet, amelyben minden egyes igyekezett ígéretekben és megvalósíthatatlan elgondolásokban az ellenfelet túllicitálni.

Ez a kétségtelenül visszás és veszedelmes, tarthatatlan helyzet már évek óta legfőbb gondját képezte a komolyan gondolkodó hazafiaknak, de ha akadt is pár tétova kísérletezés a változtatásra, az soha nem járt sikerrel. A politikai, de a napi élet is túlságosan át meg át hatódott az eddigi ideálokkal, túlságosan mély gyökeret vert a népben.

Nem lehet csodálkozni, hogy így minden jószándék, minden nagyobb elgondolás megbénult a belső harcokban és még olyan kiváló egyéniség, mint Musanoff miniszterelnök, helyesebben Malinoff pártvezér, akinek ő csak expozitúrája volt, sem tudott a nehézségekkel megbirkózni. Mert a Musanoff-kormány volt az utolsó, amely ezt a régi, bomladozó világot képviselte. De mekkora nehézségek között! Előfordult nem egyszer, hogy a külföldön éppen nagyfontosságú tár-

gyalásokba bonyolódott miniszterelnököt sürgősen hazahívták, mert időközben a parlament meg akarta buktatni.

Lassan azért szélesebb rétegekben is elterjedt a vélemény, hogy ez az állapot semmi esetre sem kielégítő. Az elkeseredést még csak fokozta az egyre súlyosabbá váló gazdasági helyzet, amellyel természetesen a mindenkori ellenzék a mindenkori kormányt okozta. A homályos megsejtésekből egyre inkább szavakban kifejezett óhajjá vált, hogy valamit tenni kellene. De hogy mit, az még bizonytalan volt.

EKKOR LÉPETT KÖZBE A TISZTIKAR puccsszerűleg és egészen váratlanul. A hadsereg és legfőbb vezetői már régebb idő óta elégedetlenül figyelték a dolgok alakulását és így érlelődött meg bennük az öntudatos vélemény, hogy a haza megmentése rájuk vár. Sikerült meggyőzniük a királyt, hogy más segítség nincs, mint a parlamentnek legalább is ideiglenes feloszlata és erőskezű tekintélykormány megalakítása. Az eleinte húzódozó és habozó király végül is elfogadta az ajánlatot és menesztette Musanofibt, kinevezvén helyébe a tiszti liga által ajánlott jelöltet, Georgieffet. Ez a tavalyi esztendő május kilencedikén történt.

Ez az új tekintélykormány, amely mögött ott állt egész hatalmával a tiszti liga, de amely egyben a király bizalmát is bírta, lázas sietséggel kezdett azoknak a reformoknak megvalósításához, amelyeket a hadsereg tőle megkövetelt. Az egész államgépezetet meg kellett reformálni, csökkenteni kellett a költségvetést, racionalizálni minden vonalon. A kormány gyorsvonat! tempóval kezdett tevékenykedni, természetesen a feloszlattott és azóta egybe sem hívott parlament minden megkérdése nélkül.

Ez a gyorsvonati tempó a „reform-dekrétumok“ halmazában jutott kifejezésre. Valóságos törvénykezési mánia vett erőt Georgieff kormányán, egyszerre mindent meg akartak valósítani érdekekre való tekintet nélkül. Egymást érték az újabb rendelkezések, úgyhogy valóban nem lehetett tudni, hogy a másnap milyen új meglepetéssel szolgál. Ez a bizonytalanság azonban szükségszerűleg káros kihatással volt a gazdasági életre.

Mert éppen a gazdasági természetű önkényes rendeletek voltak azok, amelyek bebizonyították a parlamenti élet hiányának káros voltát. A diktatúrának szinte megközelíthetetlen magasságába zárt kormányhoz nehezen jutottak el a panaszok vagy őszinte és jóakaráté intelligenciák. Bevezették például egész meglepetésszerűleg a szeszmonopóliumot, amely rendelet egyszerre felkavarta az ország eddigi gazdasági rendjét. Megszavazták a dohánymonopóliumot, ami még fontosabb kérdés éppen Bulgáriában, ahol a dohánynak olyan óriási szerepe van. Igaz, hogy a törvény végrehajtása még késik, de az ilyen meglepetések elegendők voltak ahhoz, hogy bizalmatlanságot és tartózkodást kényszerítsenek úgy a belföldi, mint pedig a külföldi tőkékre.

A tőkének ezt a nagymérvű félenkségét még fokozta az újabb és újabb adósságrendezés, amelyre ugyan föltétlenül szükség volt, de

amelynek semmi esetre sem lett volna szabad előkészítés nélkül megjelennie. Senki sem tudhatta, hogy miféle újabb javaslatokon dolgozik a kormány, mik a legközelebbi tervei, úgyhogy ez a Georgieff-diktatúra elsősorban is a bizonytalanság nyomasztó érzésével terhelte meg a népet, amely pedig nagyon is hozzászólt, hogy önmaga intézze sorsát.

A POLITIKAI NEHÉZSÉGEK még a gazdasági bajoknál is súlyosabbak voltak. A macedón szervezetek feloszlatása, amely egyaránt történt belpolitikai és külpolitikai okokból, sokakat nagyon elkésé-
 ritett. De legfőképpen váratlan és újszerű volt, hogy felütötte fejét a rettegett rém: a republikanizmus. Pedig a király személye valóban és túlzás nélkül egyaránt népszerű az ország minden részében, úgyhogy eddig, amíg alkotmányos parlamenti élet volt, soha nem hangzott el köztársasági színezetű beszéd, még a leghevesebb viharok idején sem. Még a szocialisták és kommunisták is óvatosan tartózkodtak ilyen irányú kijelentésektől, nehogy a királyt szerető népet maguktól elidegenítsék.

Most pedig lassan, de láthatólag terjedt az új eszme, egyre több hívet szerzett, sőt előőrsei elhatoltak egészen magasra, fel a diktatúráig. Nem maradhatott sokáig titokban, hogy Georgieff közvetlen környezetében is akadtak, akik rokonszenveznek a köztársaságpárti mozgalommal. Ilyenek voltak például Teodor off, a pénzügyminiszter, valamint Damjan Velcseff, Georgieff legmeghittebb bizalmasa és mintegy az egész diktatórikus kormánynak Spiritus rectora.

Gondolható, hogy ez az új fordulat mennyire meglepte éppen azokat a köröket, akik a királynál Georgieffet ajánlották és kinevezését kierőszakolták. Hiszen a hadsereg a maga egészében, elsősorban pedig a tisztikar föltétlenül royalista és odaadó szolgája a királynak. A tisztikar úgy tekintette ezt, mint Georgieff árulását és őt tette felelőssé, hogy a köztársasági mozgalom gyökeret vert és kúszó indái egyre tovább terjedtek az országban. Különösképpen feltűnő volt, hogy éppen a miniszterelnök közvetlen környezetében akadnak az új tanoknak követői, amiért ugyancsak Georgieffet okolták.

Ennyi elég is volt ahhoz, hogy Georgieffre kimondja a hadsereg az ítéletet. Mert újabban — és ez a leglényegesebb az egész mai bolgár belpolitikai életben — úgyszólván minden hatalom a tisztikar, illetőleg a tisztikar kezében van és ennek módjában áll a királyt egyéni elgondolása szerint befolyásolni, annál is inkább, mert az uralkodó tudja, hogy hadseregében föltétlenül megbízhatik és arra minden körülmények között számíthat.

Georgieffet tehát ugyanazok ejtették el, akik hatalomra juttatták és bizonyos, hogy maga a nép a fordulatot megelégedéssel vette tudomásul. A lakosság ezáltal remélte, hogy a kapkodó és lázas törvénykezési munka megszűnik majd és vége lesz annak a szorongó bizonytalanságnak, amely bénítólag hatott minden vonalon a gazdasági életre. A tisztikar pedig elejét akarta venni a köztársasági mozgalom továbbterjedésének, anélkül azonban, hogy a hatalmat kien-
 gedné kezéből.

Így tehát lemondásra kényszerítette Georgieffet és egyben azonnal előterjesztést is tett az uralkodónak az utódot illetőleg.

EZ AZ UTÓD ZLATEFF TÁBORNOK LETT, aki ez év januárjának elején lépett Georgieff örökébe. Már a külső formákban sem jelentett komoly változást az újabb garnitúra, hiszen ezután éppoly kevésbé, mint eddig, nem volt szó a parlament összehívásáról, a diktatúra továbbra is megmaradt, vele a bizonytalanság és a bizalmatlanság. Zlateff tábornok láthatólag nem akart a maga részéről sem elmaradni a lázas honmentő munkában és éppoly buzgalommal gyártotta egyre-másra a különféle rendeleteket, akárcsak elődje. Reformpolitika alatt ő is ugyanazt értette: a mindenáron való cselekvést, munkát, anélkül, hogy ennek következményeire figyelt volna.

Ennekfolytán tehát a gazdasági helyzet semmit sem javult, a tőke továbbra is tartózkodó magatartást tanúsított, az egyéb reformok pedig szintén elvesztették hatásukat. Zlateff egész reformpolitikája magán viselte a bizonytalanságnak és kapkodásnak jellegét. Nem volt egységes, nagyvonalú célkitűzése, hiányzott az egységesítő elgondolás, ami egész, egyébként igen rövid működésének ötletszerű jellegét kölcsönöz.

Hogy tehát alig pár hónapi szereplés után őt is elejtették és mennie kellett, annak főoka abban keresendő, hogy ő sem volt képes mélyreható, rendszeres reformokat létesíteni, hogy nem tudta újabb alapokra helyezni a bolgár alkotmányos életet és hogy alatta a gazdasági helyzet még tovább romlott, a bizalmatlanság még egyre fokozódott. Mindezek a körülmények előbb vagy utóbb Önmagukban is bukását okozták volna, az bizonyos. Ezt azonban még siettetten egy másik, véletlen, külső ok, amellyel általában hirtelen lemondását indokolják; pedig ez enélkül is bekövetkezett volna, csak talán pár hónappal később.

Ez a külső ok a Zankoff—Georgieff-ügy volt. Zankoff Sándor és Kimon Georgieff ugyanis, nagyrészt meggyőződésből, nagyrészt személyi ambícióktól fűtve, állandóan elégedetlenkedtek Zlateff uralmával és minden alkalmat megragadtak, hogy ahol csak lehet, támadják. Így mindketten a külföldi és szívesen ajánlkozó sajtót is igénybevételek és ott heves kirohanásokat intéztek Zlateffek ellen.

A tábornok, mint afféle vérbeli katona, nem sokat köntörfalazott, hanem egy elhatározott és könyörtelen gesztussal mindkettőjüket egyik napról a másikra internálta. Ez az erélyes intézkedés valóban Zlateff tábornok személyes elhatározása volt, amelyhez nem kérte ki még a minisztertanács véleményét sem. Ezért a kormányban áthidalhatatlan ellentétek merültek fel, úgyhogy három minisztere azonnal be is adta lemondását.

A hadsereg, amely a fentebb említett mélyebb okoknál fogva már amúgy is megelégtelt az új kormány szereplését és csak az alkalomra várt, hogy ezt is menessze, nem utasította vissza a kínálkozó lehetőséget, hanem rábírta Zlateffet, hogy nyújtsa be lemondását, mert szükséges a kormány rekonstrukciója. A tábornok ezt meg is

tette, de az újabb megbízatást már nem ő kapta. A tisztikarnak legújabb jelöltje Toseff mostani miniszterelnök volt.

TOSEFF MINISZTERELNÖKBEN úgylátszik végre megtalálta Bulgária azt az embert, akire a mai viszonyok közt szüksége van. Ő nagyon helyesen azonnal abból a tényből indult ki, hogy addig nem lehet részleges reformokat bevezetni, addig nem lehet az államéletet fellendíteni, amíg nincs egy nagyvonalú és átfogó új alkotmánytörvény. Tehát gyökeres alkotmánymódosítás: ez a célja Toseff miniszterelnöknek, aki nem apró-cseprő rendelkezéseket óhajt bevezetni.

Maga az átlagos jelentőségen messze felülemelkedő királyi manifestum is ezt a feladatot tűzi ki a kormány számára, hozzáfűzve, hogy olyan alkotmánymódosításról van szó, amelyet előbb majd a nép egyeteme elé terjesztenek jóváhagyás végett. Itt már nem „reformpolitikáról“, hanem sokkal mélyebb és gyökeresebb átalakulásról van ezúttal szó. Ezen dolgozik most Toseff, sokkal nagyobb csendben, mint eddig lázasan működő elődei, de egyúttal sokkal nagyobb alaposággal is.

Hogy a múlt minden kapkodása és tétova gazdasági kísérletezése megszűnt, az máris érezteti hatását a bolgár gazdasági életben, amely újra magabiztonsággal nézhet a jövő elé és nem kell félnie keserves meglepetésektől. Egyáltalában feltűnő, hogy milyen nagy szerepet szán az új kormány a gazdasági kérdéseknek, ami bizonyíték amellett, hogy rátalált a helyes útra és az országon ott kíván hathatósan segíteni, ahol erre a legnagyobb szükség van. Mert a gazdasági helyzet még ma is minden inkább, csak nem rózsás a rózsák völgyében és a rózsák országában, és az elszegényedés folyamata még egyre tovább tart.

Már pusztán pénzügyminiszterének megválasztásával is nagyban hozzájárult Toseff ahhoz, hogy a felizgatott kedélyeket megnyugtassa. Rjaszkoff, a mostani pénzügyminiszter igen jónevű és közismert ember volt nemcsak odahaza, de a bolgár viszonyok iránt érdeklődő szakemberek körében is. A legutóbbi időkben a bolgár nemzeti banknak volt az elnöke, de már régóta nagytekintélyű bankvezér, egyben pedig elsőrendű közgazdasági szakíró, tehát már eddig is be tudta bizonyítani úgy elméletileg, mint pedig a gyakorlatban rátermettségét. Nagy tekintélyére mi sem jellemzőbb, hogy mellékeve odahaza a „bolgár Schacht“. Rjaszkofira hárul tehát most a feladat, hogy megnyugvást hozzon abba a gazdasági zűrzavarba, amelyet elődeinek tervszerűtlen kapkodása kavart fel. Valóban hinni is lehet, hogy erre a célra meg is felel majd.

A Toseff-kormány másik fontos tárcája és jelentős egyénisége az igazságügyi tárca, és annak minisztere Karagyözov Ángyéi. Karagyözov a bolgár kúria elnöki székéből került magas állásába, mint ilyen tehát kiváló jogász. Az ő irányítása alatt készíti most elő csendben a minisztertanács az új alkotmányt, amely hivatott lesz a demagógia letörésére és a pártviszályok, áldatlan parlamenti csatározások megfékezésére anélkül, hogy a diktatúra további fenntartása szükségessé váljék.

EZEKNEK A KORMÁNYVÁLTOZÁSOKNAK külpolitikai háttere nem volt, hiába igyekezett a külföldi sajtónak tekintélyes része ezt így beállítani. Bulgária már tizenöt esztendeje céltudatos következetességgel folytatja a szabadkéz politikáját és soha nem volt hajlandó lekötölni magát valamilyen elhatározott irányba, bár ugyancsak sok csábításnak volt az idők folyamán kitéve. Sikerült megóvnia teljes függetlenségét, és ez a törekvés volt és maradt egész külpolitikájának látható vezérfonala.

Igaz ugyan az is, hogy ezzel egyidőben mindig mindent megtett, hogy közvetlen szomszédjaival lehetőség szerint békében éljen és a balkáni feszültséget enyhítse. Ennek már számos ízben tanujelét is adta, különösen, hogy nagy súlyt helyez a bolgár-jugoszláv feszültség enyhítésére. Bár sok és szöges ellentét áll ma is még fenn a két szomszédos állam között, ez a közeledési politika mindig állandó célja volt Bulgáriának.

Ez annál is inkább érthető, mert ma a bolgár áruk számára, a bolgár külkereskedelem előtt az egyetlen kifizetődő és lehetséges út nyugat, Európa többi része felé Jugoszlávián keresztül vezet. Ez valószínűleg hosszú ideig így is marad, mert Románia makacsul vonakodik beleegyezését adni a dunai híd építésébe Russe-nál, amely pedig új összeköttetést létesítene Bulgária és Nyugat között.

Ennek következtében, de meg azért, hogy a balkáni feszültség enyhítésében közreműködjék, Bulgária mindig keresett modus vivendit Jugoszlávia felé. Csakhogy ez a közeledés időnként különféle viszonzásra talált. Mindent összevéve mégis azt lehet mondani, hogy ez a bolgár szívós és kitartó jóindulat meghozta az ország számára az eredményeket és ma határozott atmoszféraváltozás észlelhető a két ország egymásközi viszonyában.

Hogy ez inkább csak atmoszféraváltozás, amelynek legfeljebb gazdasági eredményei lehetnek, de amely semmi politikai konkrétumot nem teremthet, azzal legelső sorban maguk a bolgárok vannak tisztában. Mert szorosabb kapcsolat a két ország között csak kölcsönös engedmények útján volna elképzelhető. Már pedig ha ehhez meg volna is a jóindulat Jugoszláviában — mint ahogy nincs meg a kellő mértékben — még akkor is ott állana a nehézség, hogy Jugoszlávia korántsem olyan független, mint szomszédja. A szabadkéz politikáját régen feladta Belgrád, amikor messzemenő kötelezettségeket vállalt, előbb a kisantant-szerződésben, azután pedig a balkán-blokk keretein belül.

Nem ringatják tehát magukat hiú ábrándokban a bolgárok, amikor keresik a jugoszlávok jóindulatát. Éppen ezért nem képzelhető el, hogy valami platonikus barátsági elgondolásból most kötelezzék el magukat és adják fel eddig keserves gonddal megőrzött függetlenségüket.

Hogy ezeknek az újabb kormányváltozásoknak hátterül egyes helyeken mégis az elhatározott jugoszláv orientációt rajzolták fel, az túlzás; tévedés vagy céltudatos elferdítés. Bizonyos, hogy az előbb említett szívós bolgár jószándék lassan mégis meghozza gyümölcsét és a bolgár-jugoszláv közeledés ma már egészen nyilvánvaló.

Ez ma bolgár szempontból nagyon helyes és célravezető politika, mert Bulgária gazdaságilag határozottan rá van utalva szomszédjára, a tranzító szempontjából pedig életbevágóan fontos számára a kölcsönös jóindulat. De még magyar szempontból sem lehet ezt aggályosnak találni, mert már az eddig elmondottakból is következik, hogy az a nagy szeretkezés Belgrad és Szófia között sokkal felületesebb, mintsem az első pillanatban hinné az ember. Inkább csak flört ez, mintsem szerelem.

AZ ÚT TEHÁT Musanofftól Toseffig külpolitikai szempontból nyílegyenes vonal, amely nem törik meg és nem vesz éles kanyart egyik határkőnél sem. Belpolitikailag viszont úglátszik, hogy a vert csapás lassan hatalmas ívben visszakanyarodik és önmagába térő görbe vonal lesz. Toseff már újra hangoztatja a nép szerepének fontosságát, közreműködésének elkerülhetetlen voltát. Az „erős kéz politikájának“ bevezető, puffogó frázisai után máris magára eszmélt a nép és keresi a kiegyenlítődést a diktatúra és anarchia közt, észrevévén, hogy mind a két állapot vissza és veszélyes az államra. Itt újra beigazolódott a bolgárok közismert „józan paraszti esze“, amely ezt a kolombusztojásszerű igazságot maga fedezte fel, ebben a mai zűrzavaros Európában.

NELLER MÁTYÁS